

serande individer som tror på andeutdrivning och helbräddagörelse. Ingen av dessa kan komma med något helt nytt. Däremot är de praktiserande andeutdrivarnas mer ambivalenta attityder mot själva världsbilden mycket intressanta. Det är sällan att man får möjlighet att höra sådana röster.

Som förväntat finns här en stor variation gällande stil, innehåll och akademisk nivå. Vissa av artiklarna är av intresse för en akademisk läsare endast som exempel på olika sätt att tro på onda andar och häxeri medan andra innehåller även akademisk argumentation. Boken fungerar dock som en resurs med många referenser till tidigare forskning (i de mer akademiska kapitlen) och case-studies (som brukar vara mest levande i de mindre akademiska kapitlen). Boken skulle ha behövt mer av redigering när det gäller både språk och referenser.

Den här bokens styrka ligger emellertid någon annanstans än i akribi. Dess största bidrag till teologisk debatt är att den introducerar frågeställningen i protestantisk mainline-teologi. Oavsett teologens/forskarens egen inställning till demonologi, häxeri och andeutdrivning, är det nödvändigt att dessa fenomen behandlas därför att de utgör en verklighet för största delen av mänskligheten.

Mika Vähäkangas,
Professor, Lund

Arthur Melzer, *Philosophy Between the Lines. The Lost History of Esoteric Writing*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 2014. 453 sid.

Menade vår filosofihistorias giganter verkligen det de skrev? Den amerikanske politiske filosofen Arthur Melzers *Philosophy Between the Lines* handlar om den plötsliga och till synes svårförklarliga förlusten av vad författaren kallar för ”esoteriskt skrivande” inom modern västerländsk idétradition. Denna retoriska teknik, som enligt Melzer fallit i nära nog total glömska under de senaste tvåhundra åren, kännetecknas av användandet av ett explicit (yttre, exoteriskt) budskap till att i löndom kommunicera ett eller flera implicita (inre, esoteriska) budskap till den initierade läsaren, så att säga mellan raderna. Melzers huvudärende är att slå fast att denna teknik historiskt sett har varit långt mer utbredd än vi hittills varit medvetna om – en demonstration som i nästa led ofrånkomligen motiverar något slags revision av vår filosofihistoria.

Bokens första del, av totalt tre, inleds med de övergripande bevisen för förekomsten av esoteriskt filosofiskrivande (kapitel 1-2), en beskrivning av dess politiska karaktär mot bakgrund av filosofins normkritiska natur (kapitel 3) samt en undersökning av vår tids olika motståndsytringar ifråga om esoterism (kapitel fyra). Bokens andra del tecknar sedan en historiskt och samhällsfilosofiskt lagd översikt över det esoteriska skrivandets fyra underkategorier, vilka tillägnas kapitel 5

till 8: defensiv esoterism, som syftar till att skydda författaren från personlig förföljelse för sina filosofiska idéers skull, beskyddande esoterism, som istället skyddar det omgivande samhället från radikala och möjligen farliga idéer, pedagogisk esoterism, som är ett verktyg för filosofisk kommunikation, samt politisk esoterism, som tvärtom den skyddande esoterismen avser just politisk förändring. Bokens tredje och avslutande del är ett slags framåtblickande bokslut över det framkomna materialet. Kapitel 9 avser praktiska implikationer, och utgör således en liten nybörjarhandbok i esoteriskt läsande, medan det avslutande kapitel 10 är en teoretisk uppgörelse, grundad på verkligheten av esoteriskt skrivande, med vad författaren kallar för ”historicism” (och då menar det mänskliga förnuftets förmenta överdeterminering till följd av diverse processer och kontexter i grunden hänförliga till vår plats i historien, såsom till exempel kroppslighet, kön, klass, temporalitet, kultur, socialisering och så vidare).

Den historieskrivning Melzer torgför rymmer ett flertal iögonfallande element. Dock råder ingen tvekan om att hans grundpoäng står relativt säker; han klargör att det finns en förlorad historia om esoteriskt filosofiskrivande i vår idétradition. Hur mycket som därmed är sagt är emellertid en mer öppen fråga. Det framgår för det första av Merzels egna källcitater, att när esoteriskt filosofiskrivande omnämns av tänkare före och under det moderna genombrottet avser de – åtminstone om man ser till det explicita – långt ifrån alltid sina egna författarskap. (Omnämmande är dessutom inte detsamma som förekomst, var sig det gäller egna texter eller andras.) Merzel använder för det andra en medvetet generös definition av esoteriskt filosofiskrivande, för att kunna tala så generellt som möjligt om fenomenet och fånga det i hela dess bredd. Denna ansats fungerar väl på det sakliga planet, men ställer som vi ska se till med obalanser när det gäller bokens mer kulturkritiska avsnitt, vilka placerar den kunskapsyn som esoterismen enligt Merzel står för jämte den kunskapsyn som den nutida västvärlden premierar och understöder. Den senares blindhet för den förra och dess yttringar tillhandahåller, enligt Merzel, ”ett unikt fönster till vår själ” (s. 101).

Hur ser då vår själ ut? I korthet anser Merzel att det moderna tänkandets mest utmärkande drag består i viljan till harmonisering mellan filosofisk teori och mänsklig, samhällelig praxis, medan det förmoderna tänkandet tvärtom utmärks av en respekt för den inneboende spänningen mellan dem och en strävan att skydda de två från varandra – inte minst just genom esoteriskt filosofiskrivande (*passim*, men särskilt s. 69-93, 325-366). Den framstegsföreställning som vidhäftar det moderna tänkandets harmoniseringsambition, och som regelmässigt tillskrivs upplysningsrationalismen, omfattas således enligt Merzel även av den senares likaledes moderna kritiker: romanticism och historicism (s. 354). Grälet mellan upplysningsrationalismen och dess kritiker rör alltså enligt Merzel inte det

moderna tänkandets harmoniseringsinriktade framstegstanke – att mänskligheten står att vinna på att Historien och Förnuftet så att säga bringas att gå fot med varandra – utan enkelt uttryckt vem som ska hålla i kopplet: Ska historien Rationaliseras eller ska förnuftet Historiseras? Som Merzel uppfattar saken står det moderna tänkandet inkilat mellan dessa ytterligheter, och han förespråkar som respons till dilemmat ett återvändande till en sokratesiansk, klassisk rationalism.

Bilden framträder så av moderniteten såsom väsentligen bestämd och fixerad av sitt omöjliggörande av den klassiska föreställningen om en naturgiven, kulturtranscendent tingens ordning; en platonisk grotta stängd inifrån, om man så vill. Kopplingen mellan denna samtidstolkning och den sammantagna historien om esoteriskt filosofiskrivande som Merzel vill stödja den på är suggestiv. Ur argumentationssynpunkt är den emellertid till del oegentlig, eftersom det bara är en av de fyra esoterismformerna (den pedagogiska) som verkligen kräver en förmodern, subjektorienterad kunskapssyn för sin senmoderna begriplighet. Som Merzel själv påpekar går det att förstå användandet av oklarhet som ett nödvändigt ont hos de andra tre, motiverat av faktorer externa för filosofin som sådan (s. 205). Att det endast är den pedagogiska esoterismen som har en självständig, positiv och egentligt filosofisk motivering gör den i sammanhanget till något av esoterismens ideologiska ankare, och Merzels kulturkritiska retorik har en följdriktig tendens att böja av mot den även när så inte sägs rent ut. (Till exempel utgör passagen om sanningens eventuella farlighet på s. 164-165, som tillhör kapitlet om den samhällsförsvarende esoterismen, en glidning från utomfilosofiska till inomfilosofiska teman.)

En annan möjlig synpunkt på Merzels kulturkritiska retorik är att den genomgående är tämligen kraftfullt formulerad, vilket rimmer illa med bokens upprepade bedyranden om sin egen saklighet. Det är ingen överdrift att säga att den tonala koherensen ofta tänjs intill bristningsgränsen – och ibland över den. Ett exempel återfinns i Merzels diskussion av vår moderna ”socialiserade” syn på filosofisk verksamhet som ett publiceringsdrivet, specialiserat och arbetsdelat bidrag till det kollektiva vetandet. Här konstaterar Merzel att denna skiljer sig från en förmodern, vishetsorienterad syn (s. 230-232), och vill påminna om att idén att vishet inte bara kan läras ut, utan rentav publiceras i den moderna samhällsprogressiva meningen är väldigt o-sokratisk (s. 230). Förstådd som den medvetna kultiveringen av och garanten för den vitala och i sista hand djupt privata kopplingen mellan tanke och liv – ”our ’ownmost’ activity” (s. 215) – krängs den klassiska filosofin ut och in av de moderna (företrädesvis anglosaxiska) arbetsvillkoren, tycks Merzel vilja säga. ”The open society is highly sensitive to the dangers of obscurity but blind to those of plainness and clarity”, slår Merzel fast i en ofta citerad mening, men han är inte klar: ”Ultimate reality, we seem to presuppose, is what exists in broad daylight and is accessible to everyone in his everyday mood. But

many earlier thinkers saw the greatest obstacle to philosophic insight precisely in the deadening effect that the prosaic has on the soul: a kind of trivializing everydayness arising from our dispersal in the world, from our excessive garrulousness, from the grip of stale custom and convention, and from the loss of mystery, wonder, and awe. [...] One cannot philosophize in public any more than one can make love there.” (s. 226-227) Det eldfångda tonfallet är svårt att förena med en saklig diskussion om den historiska fakticiteten av en förlorad skrivart. Här talar Merzel tydligt nog om någonting större.

Faktum är att Merzel i den senmoderna västliga traditionens blindhet för klassikernas esoteriska filosofiskrivande ytterst anar en förflackning av hela vår föreställning av vad det mänskliga förnuftet är och förmår (s. xiii-xv, 344ff). Tanken tycks vara att den sanna historien om det mänskliga förnuftet är en esoterisk historia, som ännu inte är avtäckt – ett argument som hade fungerat bättre om den senmoderna förnuftskritiken hade varit mer grundad i etablerad, exoteristisk historieskrivning än i filosofisk självreflektion. Merzels teckning av den senmoderna förnuftskritik han kallar ”historicism” är för övrigt överlag förvånande nyanslös för att komma från en så historiskt medveten författare. Han berör inte med ett ord möjligheten för den enskilda människan att omfatta vad han kallar för en förmodern (statisk, icke-harmoniserande) syn på förhållandet mellan filosofisk teori och mänsklig, samhällelig praxis genom just senmoderna, förnuftskritiska verktyg – eller att liknande tanke-system i icke-västliga traditioner faktiskt har tjänat en sådan funktion i årtusenden. (Här utgör den buddhistiska dialektiken med dess tillhörande tvåsanningslära ett bra exempel). För honom tycks denna typ av teoretiserande istället vara en ren återvändsgränd; helt enkelt ett slags epistemologi körd baklänges.

Sammantaget är *Philosophy Between the Lines* en genomarbetad och nydanande bok inte bara för den politiska filosofin, filosofihistoriegrafen och de forskningsfält som ansluter till den, utan även, och kanske viktigast, för vår senmoderna självförståelse.

Per Lind
Doktorand, Lund

Hans de Wit, *Empirical Hermeneutics, Interculturality, and Holy Scripture*. Elkhart/Indiana: Evangel Press 2012. 96 sid.

Den här boken slår ett slag för och presenterar ett nytt forskningsfält, nämligen det författaren kallar för ”empirisk hermeneutik”, här även med betoning på interkulturalitet. Fältet handlar om vanliga människors läsning av heliga texter och möten över texten dem emellan. de Wit förklarar att forskningsfältet ”has to do with the question of whether reading Bible stories jointly by groups from often radically different cultural